

GIÁO DỤC VĂN HÓA ỨNG XỬ VỚI MÔI TRƯỜNG TỰ NHIÊN GÓP PHẦN HOÀN THIỆN NHÂN CÁCH CON NGƯỜI

TRẦN THỊ THÚY HÀ*

Ngày nhận bài: 23/02/2017; ngày sửa chữa: 24/02/2017; ngày duyệt đăng: 06/03/2017.

Abstract: The article points out vital relationship between human being and the natural environment. The human being, however, are devastating their natural habitat by increasing consumption of resources. Therefore, educating environment code of conduct does not only reduce environment harm and risk but also improve personalities and enhance the close-knit ties between human and natural environment.

Keywords: Education, environment code of conduct, natural environment, personality improvement.

1. Tầm quan trọng của việc giáo dục văn hóa ứng xử với môi trường tự nhiên (MTTN)

Một trong những tiêu chí để đánh giá đạo đức, nhân cách của con người chính là hành vi ứng xử của con người với MTTN. MTTN là nơi con người sinh sống, học tập và phát triển, vì vậy, để có một môi trường sống tốt đẹp thì chúng ta phải luôn có ý thức bảo vệ môi trường. Mỗi người phải luôn ý thức được mọi hành vi của mình, điều đó sẽ góp phần xây dựng môi trường ngày càng *Xanh - Sạch - Đẹp*. Ứng xử với môi trường có văn hóa là điều kiện để hình thành nhân cách con người, con người được giao tiếp với thiên nhiên, sống trong một môi trường trong lành, hài hòa, bền vững.

“Bản chất con người không phải là một cái trừu tượng cố hữu của cá nhân riêng biệt. Trong tính hiện thực của nó, bản chất con người là tổng hòa những quan hệ xã hội” (C.Mác). Vì vậy, để đánh giá nhân cách của con người cần căn cứ vào nhiều yếu tố khác nhau, trong đó có vấn đề ứng xử với MTTN một cách có văn hóa. Con người là một thực thể sinh học, đồng thời cũng là một thực thể tự nhiên; con người không thể sống tách khỏi tự nhiên mà phải ở trong mối quan hệ gắn bó mật thiết với tự nhiên, tất cả các hoạt động của con người như ăn, mặc, ở, đi lại... đều gắn với tự nhiên. Vì vậy, để có môi trường trong lành hơn, chất lượng sống tốt hơn thì con người cần phải điều chỉnh các mối quan hệ của mình với tự nhiên, cần phải tôn trọng tự nhiên và coi tự nhiên như một phần không thể thiếu trong cuộc sống của mỗi người, đó chính là văn hóa ứng xử của con người với tự nhiên. Trong mối quan hệ giữa con người với tự nhiên, con người phải tự giác điều chỉnh hành vi của mình nhằm mục đích tạo ra sự hài hòa thật sự với tự nhiên [1; tr 114].

Con người được sinh ra từ tự nhiên, có nguồn gốc từ tự nhiên, sống gắn bó và thân thiết với MTTN, con người đã từng phụ thuộc vào tự nhiên, dựa vào tự nhiên để phục vụ cho nhu cầu ăn, mặc, ở, đi lại... của mình.

Trong mối quan hệ biện chứng giữa con người và tự nhiên, con người có nguồn gốc từ tự nhiên, được sinh ra từ tự nhiên, con người dùng những thứ có sẵn trong tự nhiên để phục vụ cho những nhu cầu của mình. Tuy nhiên, sự tác động của con người vào tự nhiên như thế nào thì tự nhiên sẽ tác động trở lại như thế ấy. Nếu con người tác động tích cực vào tự nhiên sẽ làm cho tự nhiên ngày càng phong phú, đa dạng; nếu con người tàn phá tự nhiên, làm cho tự nhiên bị phá vỡ, kiệt quệ thì tự nhiên sẽ “trả thù” con người.

Nhìn vào cách ứng xử của con người với tự nhiên là có thể thấy được một phần nhân cách của người đó. Vì vậy, giáo dục văn hóa ứng xử với MTTN là hướng tới phát triển con người toàn diện, hoàn thiện nhân cách con người; hoàn thiện nhân cách của con người là sứ mệnh giáo dục của gia đình, nhà trường và xã hội vì sự phát triển bền vững.

Thái độ, hành vi ứng xử của con người với tự nhiên thể hiện một phần nhân cách của con người. Sự hòa hợp, gắn bó, sự yêu quý tự nhiên của con người toát lên nét đẹp tâm hồn trong mỗi con người; đồng thời sự tàn phá tự nhiên đồng nghĩa với sự hủy hoại nhân phẩm của con người. Thông qua giáo dục văn hóa ứng xử với MTTN góp phần giúp người học nâng cao ý thức và có hành động đúng đắn trong việc bảo vệ môi trường sinh thái và ngày càng tiến gần tới Chân - Thiện - Mỹ. Con người cần có thái độ tôn trọng và yêu quý tự nhiên, luôn tự giác, tự nguyện trong việc bảo vệ

* Học viện Chính trị Công an nhân dân

MTTN trên cơ sở những nguyên tắc, chuẩn mực đạo đức môi trường. Thông qua giáo dục giúp con người hình thành nhân cách tốt trong việc ứng xử với MTTN và luôn có những hành vi ứng xử với MTTN một cách chuẩn mực để giữ gìn nhân cách của mình. Hành vi ứng xử có văn hóa với MTTN là biểu hiện cao nhất trong nhân cách của con người trong việc ứng xử với tự nhiên. Vì vậy, mỗi chủ thể luôn tích cực, chủ động, sáng tạo trong việc bảo vệ và cải tạo MTTN, trong việc ứng xử hài hòa với MTTN và điều chỉnh hành vi đạo đức của mình đối với MTTN.

2. Một số vấn đề đặt ra trong việc giáo dục văn hóa ứng xử với MTTN ở nước ta hiện nay

Trong thời gian qua, khi chuyển sang nền kinh tế thị trường, nền kinh tế Việt Nam ngày càng phát triển mạnh mẽ, đời sống vật chất và tinh thần ngày càng nâng cao. Tuy nhiên, mặt trái của nền kinh tế thị trường đã làm cho những giá trị đạo đức xã hội thay đổi, phá vỡ những truyền thống đạo đức lâu đời trong xã hội Việt Nam, trong đó có cả những truyền thống đạo đức về sinh thái. Trước đây con người luôn yêu quý, tôn trọng thiên nhiên, coi thiên nhiên là các “vị thần tối cao” như thần cây, thần núi, thần sông..., thì ngày nay vì lợi ích trước mắt, con người sẵn sàng khai thác, tàn phá tự nhiên mà không quan tâm tới hậu quả lâu dài mà loài người phải gánh chịu, đó là ô nhiễm môi trường, là lũ lụt, hạn hán, là biến đổi khí hậu..., sự tàn phá môi trường đã và đang đe dọa trực tiếp tới tính mạng và tài sản của con người. Vì vậy, việc giáo dục văn hóa ứng xử với môi trường là một việc làm cần thiết để có sự hài hòa giữa phát triển kinh tế và bảo vệ môi trường bền vững. Khi vấn đề bảo vệ môi trường sống là trách nhiệm của mỗi nước và của cả loài người, thì việc xây dựng mối quan hệ hài hòa giữa con người và tự nhiên phải được coi là một yêu cầu mới của thời đại đối với phẩm chất đạo đức của con người [2; tr 149].

Ô nhiễm môi trường và biến đổi khí hậu đang đe dọa và hủy hoại những thành quả mà loài người đã đạt được. Nhiều hội nghị về môi trường và biến đổi khí hậu đã diễn ra trên thế giới, điều đó thể hiện trách nhiệm của các nước trong việc ứng xử với tự nhiên để bảo vệ môi trường. Trong những năm gần đây ở Việt Nam đã xảy ra nhiều sự cố nghiêm trọng về môi trường, ảnh hưởng trực tiếp tới sức khỏe, tính mạng, công việc, cuộc sống... của người dân. Do đó, giáo dục văn hóa ứng xử với MTTN là nhiệm vụ cấp thiết trong giai đoạn hiện nay. Mục tiêu giáo dục văn hóa ứng xử với môi trường ở nước ta trước hết là nhằm nâng cao nhận thức về văn hóa ứng xử với MTTN. Có nhiều yếu tố ảnh hưởng đến hành vi ứng xử có văn

hóa với MTTN của con người, trong đó có yếu tố tự nhận thức của người dân. Vì vậy, cần tạo ra cho người dân tinh thần tự giác, tự ý thức về trách nhiệm của bản thân đối với việc bảo vệ môi trường. Hầu hết người dân nhận thức được mức độ ô nhiễm môi trường và hậu quả của nó, nhưng ý thức bảo vệ môi trường vẫn chưa tốt. Ý thức của người dân ảnh hưởng đến kết quả bảo vệ môi trường. Khi ý thức của người dân hạn chế về bảo vệ môi trường thì ô nhiễm môi trường cao; ngược lại, khi người dân hiểu được tầm quan trọng của việc bảo vệ môi trường, ý thức được sự cần thiết của việc bảo vệ môi trường, thấy được vai trò, trách nhiệm, nghĩa vụ và lợi ích của mình trong việc bảo vệ môi trường thì môi trường được bảo vệ tốt hơn.

Thói quen của người dân cũng là một trong những yếu tố gây ô nhiễm MTTN. Nhiều người có thói quen vứt rác bừa bãi, chất thải rắn, xả nước bẩn không qua xử lý ra môi trường... đó là những hành vi thiếu ý thức bảo vệ môi trường chung và cần phải thay đổi. Để người dân có thể thay đổi thói quen xấu đó thì cần phải gắn việc bảo vệ môi trường với những lợi ích thiết thực, cụ thể của người dân, để người dân tự nhận thức được tác hại của những hành vi ứng xử thiếu văn hóa với MTTN, từ đó người dân tự lựa chọn các hành vi ứng xử của mình cho phù hợp với truyền thống văn hóa, phong tục tập quán và những chuẩn mực đạo đức của con người. Đồng thời, cần làm cho người dân hiểu rằng, bảo vệ môi trường còn là bảo vệ lợi ích chung của xã hội, là bảo vệ lợi ích lâu dài và là bảo vệ lợi ích cho muôn đời sau.

Để đem lại hiệu quả thiết thực trong việc giáo dục văn hóa ứng xử với MTTN thì cần phải thông qua hoạt động tuyên truyền. Hoạt động tuyên truyền, giáo dục có vai trò quan trọng trong việc tạo ra cho mọi người trong cộng đồng sự nhận thức đúng đắn về MTTN và sự cần thiết phải có văn hóa ứng xử với MTTN. Thông qua các hoạt động tuyên truyền giáo dục về bảo vệ môi trường, xây dựng văn hóa ứng xử với MTTN đã hình thành nên nhận thức của người dân, qua đó hình thành nên ý thức bảo vệ môi trường, văn hóa ứng xử với MTTN. Một số nơi tuy có tuyên truyền giáo dục về bảo vệ môi trường, xây dựng văn hóa ứng xử với MTTN, song các hoạt động này chưa được thường xuyên liên tục và các hình thức tuyên truyền chưa sinh động nên hiệu quả chưa cao. Các hoạt động tuyên truyền thường theo phong trào hoặc theo các đợt chũ chưa trở thành hoạt động hàng ngày, liên tục.

Giáo dục văn hóa ứng xử với môi trường vì sự hoàn thiện nhân cách con người để con người có trí tuệ, phẩm chất đạo đức, lối sống đúng với những chuẩn

mục đạo đức của xã hội và chuẩn mục đạo đức môi trường, phù hợp với hệ giá trị Chân - Thiện - Mĩ. Để giáo dục văn hóa ứng xử với MTTN đạt hiệu quả cao thì phải tiến hành giáo dục một cách toàn diện và đồng bộ trong tất cả mọi lĩnh vực của đời sống, phải tiến hành rộng khắp từ gia đình đến nhà trường và xã hội, để tất cả các cấp, các ngành, các chủ thể nhận thức đều thấy được vai trò và trách nhiệm của mình trong việc ứng xử có văn hóa với môi trường. Mỗi cá nhân có nhân cách tốt đẹp, biết yêu quý và trân trọng tự nhiên thì sẽ tạo nên một xã hội tốt đẹp và luôn hướng tới cái chân, cái thiện và cái mĩ. Khi con người tự nhận thức được ý nghĩa, tầm quan trọng của việc cần học tập và nâng cao văn hóa ứng xử với MTTN thì họ sẽ có thái độ, cách ứng xử đúng đắn, luôn thân thiện, gần bó và có trách nhiệm với môi trường.

Vì vậy, để giáo dục văn hóa ứng xử với MTTN ở Việt Nam hiện nay đạt hiệu quả thì cần có văn hóa ứng xử thân thiện với môi trường trên cơ sở đổi mới tư duy, cách làm, hành vi, ý thức trách nhiệm với thiên nhiên; ứng xử có văn hóa với MTTN là một trong những phẩm chất quan trọng để đánh giá nhân cách con người. Đồng thời, tiếp tục phòng ngừa ô nhiễm, bảo tồn đa dạng sinh học, sử dụng hợp lý các tài nguyên thiên nhiên, chống suy thoái, cải thiện môi trường, nâng cao chất lượng cuộc sống là vấn đề cốt lõi trong công tác bảo vệ môi trường ở nước ta hiện nay.

Bảo vệ môi trường là trách nhiệm của cả hệ thống chính trị, toàn xã hội và của mọi công dân. Muốn có một môi trường *Xanh - Sạch - Đẹp*, chúng ta phải kết hợp chặt chẽ giữa kiểm soát, ngăn ngừa, khắc phục ô nhiễm với khôi phục và bảo vệ MTTN, phát triển năng lượng sạch, sản xuất sạch, tiêu dùng sạch, đẩy mạnh công tác nghiên cứu, dự báo và ứng phó với sự biến đổi khí hậu, các thảm họa thiên nhiên, tăng cường quản lý, bảo vệ và sử dụng hợp lý, có hiệu quả tài nguyên quốc gia. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Trần Lê Bảo (chủ biên) - Hoàng Duy Chúc - Vũ Minh Tâm - Phạm Thị Ngọc Trâm (2005). *Văn hóa sinh thái - nhân văn (Giáo dục môi trường)*. NXB Đại học Sư phạm.
- [2] Vũ Trọng Dung (2009). *Đạo đức sinh thái và giáo dục đạo đức sinh thái*. NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật.
- [3] Trần Lê Bảo (Chủ biên) - Nguyễn Xuân Kính - Vũ Minh Tâm - Phạm Thị Ngọc Trâm (2001). *Văn hóa sinh thái - nhân văn*. NXB Văn hóa - Thông tin.
- [4] Nguyễn Trọng Chuẩn - Nguyễn Văn Phúc (đồng chủ biên) (2003). *Mấy vấn đề đạo đức trong điều kiện kinh tế thị trường ở nước ta hiện nay*. NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật.
- [5] Vũ Dũng (2011). *Đạo đức môi trường ở nước ta: lý luận và thực tiễn*. NXB Từ điển bách khoa.
- [6] Nguyễn Văn Phúc (2013). *Đạo đức môi trường*. NXB Khoa học xã hội.

Giải pháp để giáo dục văn hóa...

(Tiếp theo trang 84)

ứng xử với MTTN chưa trở thành hệ thống kiến thức đầy đủ. Ở trường phổ thông, môn giáo dục công dân có bài giảng về chủ đề môi trường và phát triển bền vững, còn lại chủ yếu là lồng ghép thông qua các môn học khác, các hoạt động ngoại khóa hoặc các giờ sinh hoạt lớp, nên chưa đáp ứng được yêu cầu của việc giáo dục về xây dựng văn hóa ứng xử với MTTN trong các trường học ở nước ta hiện nay. Vì vậy, xây dựng văn hóa ứng xử với MTTN cần được đưa vào trong các trường học, phải được coi là nội dung chính thống, có hệ thống, có chất lượng và phải hiệu quả, tăng cường giáo dục về văn hóa ứng xử với MTTN trong các trường học đang là vấn đề cần thiết đặt ra trong giai đoạn hiện nay.

Để đạt được hiệu quả giáo dục cao trong thời gian sớm nhất, cần kết hợp giữa tiến hành việc giáo dục xây dựng văn hóa ứng xử với MTTN như một môn học mới, hoặc một chuyên đề mới với việc lồng ghép với các môn học khác và thông qua các hoạt động ngoại khóa, với những biện pháp đa dạng và sinh động, vừa kết hợp

tuyên truyền, giáo dục với việc tổ chức các hoạt động phong trào, kết hợp với những biện pháp xử phạt đối với những hành vi ứng xử thiếu văn hóa đối với MTTN. Ứng xử có văn hóa với MTTN là một trong những yếu tố cấu thành nhân cách con người, là mục tiêu của giáo dục đào tạo để tạo ra những con người vừa hồng vừa chuyên cho xã hội. Vì vậy, cần có những tiêu chí, chuẩn mực và những nguyên tắc, quy tắc ứng xử của con người với MTTN. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Nguyễn Trọng Chuẩn - Nguyễn Văn Phúc (đồng chủ biên) (2003). *Mấy vấn đề đạo đức trong điều kiện kinh tế thị trường ở nước ta hiện nay*. NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật.
- [2] Trần Lê Bảo (chủ biên) - Hoàng Duy Chúc - Vũ Minh Tâm - Phạm Thị Ngọc Trâm (2005). *Văn hóa sinh thái - nhân văn (Giáo dục môi trường)*. NXB Đại học Sư phạm.
- [3] Vũ Trọng Dung (2009). *Đạo đức sinh thái và giáo dục đạo đức sinh thái*. NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật.
- [4] Vũ Dũng (2011). *Đạo đức môi trường ở nước ta: lý luận và thực tiễn*. NXB Từ điển bách khoa.
- [5] Nguyễn Văn Phúc (2013). *Đạo đức môi trường*. NXB Khoa học xã hội.